

(Grimm, Georges, Sachs-Villatte) magyarazzák. A mi *vasgyúrónk* ellenben (SK.-nál „malleator“), az én nyelvérzékem és tudásom szerint, nem Bramarbas, nem hetvenkedő. Hirtelenjében nem tudnám bizonyítani, csak Czuczor-Fogarásra hivatkozom, a kik a szót így értelmezik: „rendkívül erős természetű; mindent öszvetörő; erejével kérkedő, birkozni szerető“. Ebben a magyarázatban megvan ugyan az „erejével kérkedés“ képzete is, de nem áll első helyen, nem is fő mozzanat, csupán mellékvonása a nagy erejűnek, a ki olykor-olykor el is kérkedik izmaival. A fő a CzF.-féle értelmezésben a rendkívüli erő s ennek nyilvánulásai, de semmi esetre sem egy a *vasgyúró* szerintük sem az üres hetvenkedővel, a szájhőssel, szóval azzal, a mit a német *Eisenfresser* jelent. Német szótáriróink valamelyikének (TZs.?) véletlenül a kérkedés mellékes mozzanata ragadta meg a *vasgyúró* értelmében a figyelmét s ennek alapján, kellő nyelvérzék nélkül, az *Eisenfresser*-t találta hozzá a németben leghasonlóbbnak (bizonyára azért is, mert a német is *vasat* fal, mint mi *vasat* gyúrunk), s ez az egyszerű csekély tévedés, a szótárak történetéből eléggé ismert módon, végigvonult aztán valamennyi későbbi szókönyvünkön.

Hogy mi hát a *vasgyúró*nak igazi német egyértékese, azt mondják meg azok, a kiknek már eddig is meg kellett volna mondanik.

ZOLNAI GYULA.

Vörös-gyurkó. A Hadtörténelmi Közleményekben (VIII: 293) Thaly Kálmán, közölvén 1703-ból Gomboss Imre generális „portékájának és marháinak“ inventáriumát, a vasnyárs után jövő *Vörös-György*-öt „nyársat forgatni való állvány“-nak magyarázta. De már a következő kötetben (154. l.) maga is kételkedik e magyarázat helyességében, miután a Berthóty Ferencz hagyatékának 1710-ben készített összeírásában ezt találta: „*két ezüst vöres györgy, az egyik tokban, másik tok nélkül*“ és csillag alatt hozzát teszi: a „pecsenyeforgató ágasokat csak nem készítették ezüsből s nem tartották tokban“.

Nem ugyan *vörös-györgy*, hanem *veres-gyurkó* megvan Csúzy Zsigmond 1723-ban megjelent „Zengedező Sipszó“-jában is (621. l.): „útazók lévén, talán jót hörpentettek a *veres-gyurkó*-ból“; továbbá (Phras. 330): „a *vörös-gyurkó* ütött le téged az inadról“.

Kétségtelennek tartom, hogy ez a *vörös-gyurkó* azonos a Thaly idézte *vörös-györgy*-gyel s hogy e szerint az utóbbi is valami ivó-edényt jelentett. Miféle ivó-edényt? Baróti Szabó Dávid a Kisded Szótár 125. lapján azt mondja: *kulats* = fa-palatzk, *veress gyurkó*, tsutura; Sándor Istvánnál: *veres gyurkó* = obba lignea, culigna; Simai Kristófnál: guttus ligneus, lagena lignea; Kresznericsnél: csutura; Kassainál: kulacs. Ezentúl nincs meg egy szótárban sem s a Nyelvtörténeti Szótárból is kimaradt.

Thaly Kálmán, kivel az utóbbi irodalmi adatokat közöltem, szives volt egy az eddigieknél még régibb, 1686-ból való adatra figyelmeztetni, mely a Gazd. tört. Szemlében (XI: 54) ekként van közölve: „Stahrenberg a debreczeni megygyes bort *Veres gyöngy* nevű palaczkokban ante omnia kedvellette“. Kétségtelen, hogy a *veresgyöngy* másolásból eredt hiba s hogy az voltaképen *veresgyörgy*-nek olvasandó. Voltak tehát a XVII. és XVIII. században borivó-edények,

a melyeket *vörösgyörgy*-nek vagy *vörösgyurkó*-nak neveztek, majd fából, majd ónból vagy ezüstből, majd palaczk-, majd csutora-formában készítve. Lehet, hogy a finomabbakat tisztelték meg a *vörösgyörgy* névvel; a közönségesebbeket (kulacsféléket) pedig *vörösgyurkó*-nak, *vörös-gyurká*-nak nevezték. Nem lehetetlen, sőt valószínű, miként már Kassai is mondja (Szók. 3: 214), hogy valami Vörös György nevű emberről, a ki szeretett iszogatni, ragadt a név magára a borívó-edényre.

SZILY KÁLMÁN.

NÉVMAGYARÁZATOK.

Albis. Bihar megyében és Háromszéken van egy-egy Albis falu.

Neve a mai magyar nyelvben érthetetlen, de azért kár volna ráfogni, hogy valami ősmagyar vagy éppen hun szó!

A biharmegyei Albis falut századokon át Albeusnak és Albesnek is írták (Bunyitay: A váradai püspökség története, III. k. 184. 187) s az Albeus kiírás rávezet bennünket Albis származására.

1274-ben Forray Aladár, a királyné étektfogóinak mestere, bizonyos Szentgyörgy és Apáti falvak közt eső (fejérmegyei) földért pert indít két férfiú ellen, a kiket az ítéletlevél elején hivatalos komolysággal „Pous et Olbertus de Sancto Georgio“-nak neveznek. A per hevében azonban a jegyző kiköppen a rendes kerékvágásból s az alpereseket használtabb neviükön „iidem Pous et Albeus“-nak nevezi. (Wenzel: Árp. Okm. IX. 86—87.) Egy híres 1233—41-iki esztergomi kanonoknak neve is hol Albeus, hol Albertus (Századok 1903. 934).

Világos tehát, hogy az Albeus az Albertus névnek rövidítése s így az Albis helyneveknek a származása a következő: Albertus = Albeus = Albis. Teljesen így alakult az udvarhelyszéki Matisfalva is, a melyet 1602-ben még Mateusfalvának hívtak.

Elesik tehát az a furcsa gondolat, hogy az Albis helynevek az Elba folyó latin Albis nevével állnak kapcsolatban (van-e Danubius vagy Rhenus falneviünk?!), s kisül, hogy e falvak alapítói Albertus vagy röviden Albis nevű keresztény magyarok voltak. Meg lehet továbbá fejteni, hol állott az erdélyi egyházmegyének azon plébániája, a melyet a pápai tizedjegyzék 1336-ban „villa Alberti“-nek ír. (Monumenta Vaticana Hung. I: 1: 142.)

Füle. A Füle személynév nagyon kedvelt volt a XIII. században. Különösen híresek voltak akkor Füle bán és Füle zágrábi prépost, Kálmán herczegnek kancellárja. (Vö. Karácsonyi: A magyar nemzetségek. II. 386.)

Nagyon természetes, hogy az ily kedvelt személynév nem tűnt el nyomtalanul, hanem fennmaradt a fejér-, torda-, udvarhelymegyei Füle falvak neveiben.

E név magyar eredetét mindjárt az is kétségessé teszi, hogy a XIII. század elején Fila-nak írták s csak később a magyar hangtörvények erejével változott az Füle-re. Növeli kétségünket az, hogy Füle prépost a szláv eredetű Miskolcz nemből származott. Már pedig az ilyen bajosan visel ős magyar, hanem inkább keresztény, esetleg szláv nevet.